

Люлі, люлі, люлі,
З беражкамі роўнай пляць?

Ясю коніка паіў,
Кася воду чэрпала.
Люлі, люлі, люлі,
Кася воду чэрпала.

1. Пазнаёмцеся з відэазапісам песні «Рэчанька». Якія думкі і эмоцыі абудзіла ў вас гэта песня?
2. Вызначце настрой песні, ролю сродкаў мастацкай выразнасці мовы (звароту, паўтараў, эпітэтаў, паралелізмаў, памяншальна-ласкальных слоў) у стварэнні вобразаў.

3. Разгадайце крыжаванку.

ЛІТАРАТУРНЫЯ ПЕСНІ

Куды б ні прыйшлося паехаць, пайсці,
Песню бярыце з сабою!

Ніл Гілевіч.

- Чым адрозніваюцца фальклорныя творы ад літаратурных (напісаных пісьменнікамі)?

Беларускі край вельмі песенны. У народзе кажуць, што наша зямля спявае, звініць песнямі. Беларусы любяць не толькі народныя песні, але і песні, якія напісалі прафесійныя аўтары — паэты і кампазітары.

Літаратурная песня — песня, створаная на словы паэта.

Музыка і словы шанаваліся здаўна. Старажытныя індыйцы, тыбетцы, кітайцы, грэкі спевамі лячылі людзей. У Грэцыі паэты чыталі свае вершы ў суправаджэнні музычных інструментаў — найчасцей пад гучанне ліры або кіфары (струнных музычных інструментаў).

У Беларусі народныя песні калісьці выконвалі вандроўныя музыкі — гусяры і лірнікі, дудары і цымбалісты. Самымі ран-

німі літаратурнымі песнямі былі духоўныя (царкоўныя) песні. Пазней вершы-песні пачалі пісаць беларускія паэты. Сярод першых найбольш вядомых аўтараў песенных твораў вылучаюцца Францішак Багушэвіч і Янка Купала.

Шматлікія вершы нашых паэтаў паклалі на музыку беларускія кампазітары Мікола Равенскі, Ігар Лучанок, Уладзімір Алоўнікаў, Ісак Любан і інш. Дзякуючы іх таленту вершы загучалі цудоўнымі песнямі. Вядомымі сталі беларускія песні на словы Янкі Купалы «Явар і каліна», Максіма Багдановіча «Зорка Венера», Канстанцыі Буйло «Люблю наш край...», Якуба Коласа «Мой родны кут...» і інш.

Многія песенныя творы шырокавядомыя і вельмі папулярныя, без іх не абыходзяцца сямейныя святы, шчырыя сяброўскія бяседы, розныя канцэрты. Даўно любімай у народзе стала песня «Бывайце здаровы» (музыка Ісака Любана):

Бывайце здаровы,
Жывіце багата,
Ужо ж мы паедзем
Дадому, дахаты.

Ў зялёнай дуброве
Мы начаваць будзем,
А вашае ласкі
Павек не забудзем.

Аўтар слоў гэтай песні — беларускі паэт Адам Русак. Ён здолеў ярка раскрыць душу беларуса — шчодрую і добразычлівую, поўную жыццялюбства і ўдзячнасці людзям за гасціннасць.

Без песні цяжка ўявіць творчасць многіх беларускіх паэтаў. Сярод іх з'явіліся паэты-песеннікі, якія спецыяльна пішуць вершаваныя тэксты для кампазітараў. У сваю чаргу, той ці іншы кампазітар піша музыку на словы — і так нараджаецца песня. Выдатныя песні створаны на словы Максіма Танка, Ніла Гілевіча, Алеся Бачылы, Алеся Ставера, Уладзіміра Карызны і іншых паэтаў. У вершах аўтары ўслаўляюць родны край, яго людзей, беларускія гарады, рэкі і лясы, апяваюць красу прыроды, сапраўдную дружбу і каханне. Добрая песня заўсёды прыносіць

чалавеку радасць, узнёслы настрой, дае душэўную цеплыню, надзею на ўсё самае светлае і прыгожае ў жыцці.

1. Якія песні называюцца літаратурнымі? Калі яны звычайна выконваюцца?
2. Якія папулярныя беларускія песні вы ведаеце?
3. Падрыхтуйце літаратурна-музычную вечарыну (або гасцёўню) «І песню родную люблю я». Арганізуйце выкананне і праслухоўванне любімых беларускіх песень.

Алесь СТАВЕР

...Як кажуць сярод людзей,
Без песні няма надзей.
Народ без песні — не ўмее,
Народ без песні нямае.

Анатоль Грачанікаў.

Алесь (Аляксандр) Сяргеевіч Ставер (1929—1995) нарадзіўся ў прыгожым лясным краі — у вёсцы Маргавіца, што каля Бягомля (Віцебская вобласць, Докшыцкі раён). Падчас вучобы ў Бягомльскай сярэдняй школе пачаў пісаць вершы. Пазней, прыгадваючы свае першыя творчыя спробы, мастак слова адзначаў: «Як у вершах, так і ў прозе асновай для мяне служыў жыццёвы факт. Творчыя пошукі і намаганні праходзілі ў мяне пакутліва і няроўна. І, безумоўна, не выклікалі ніякага разумення ў маіх блізкіх і нават некаторых літаратараў».

Дзяцінства Алеся Ставера прыпала на гады вайны. У час блакады партызанскага краю падлетак страціў бацькоў. Фашысты вывезлі яго ў канцлагер у Германію. Толькі пасля вайны Алесь Ставер змог вярнуцца дадому. «Перадаць усе пакуты нявольніцкага жыцця ў вершах я не змог і таму ўзяўся за прозу. Некалькі разоў імкнуўся напісаць твор аб вязнях фашысцкіх канцлагераў.

Але з-за недахопу літаратурнага вопыту спробы мае былі няўдалымі», — згадваў юнак.

У 1959 годзе выйшаў з друку першы зборнік вершаў паэта, пазней — шэраг вершаваных і праяічных твораў, сярод якіх і кнігі для дзяцей («Касцёр не гасне», «Пад вясёлкавай дугой» і інш.). Многія вершы паэта пакладзены на музыку і сталі вядомымі песнямі (зборнік песень «Мой край беларускі»). Сярод іх верш «Жураўлі на Палессе ляцяць...».

Жураўлі на Палессе ляцяць...

Каб любіць Беларусь нашу мілую,
Трэба ў розных краях пабываць.
Разумею цяпер, чаму з выраю
Жураўлі на Палессе ляцяць.

Што ім тыя пагоды паўднёвыя!
Што ім пышны платанавы¹ рай,
Калі клічуць іх далі сасновыя
І азёрны рабінавы край!

Сакавітыя пожны² мурожныя
Не заменіш нічым і нідзе
І зямлю, дзе сцяжыначка кожная
У прыветлівы двор прывядзе.

Каб любіць Беларусь нашу мілую,
Трэба ў розных краях пабываць.
Зразумееш тады, чаму з выраю
Жураўлі на Палессе ляцяць.

1. Якія малюнкi беларускага краю паўсталі перад вамі? З якім пачуццём аўтар гаворыць пра родную зямлю?
2. Чаму, па словах паэта, жураўлёў не прываблівае вечназялёны *платанавы рай*?

¹ *Платанавы* (ад *платан* — вялікае паўднёвае дрэва з зеленавата-шэрай карой і шырокім лісцем).

² *Пожня* — тут: сенажаць.

3. Паводле верша Алеся Ставера, Радзіма — *азёрны рабінавы край*. Вобразна апішыце, якім вам уяўляецца Беларускае Палессе.

4. Паразважайце, ці абавязкова, каб любіць Беларусь, *трэба ў розных краях пабываць*. Чаму чалавеку бывае цяжка без роднага краю?

5. Паслухайце аўдыязапіс песні «Жураўлі на Палессе ляцяць...» на музыку Ігара Лучанка ў выкананні ансамбля «Песняры». Якія думкі абудзіла ў вас песня? Які зрокавы малюнак узнік пасля яе праслухоўвання?

6. Уявіце: вам трэба пазнаёміць замежных гасцей са сваёй Радзімай, і тыя папрасілі паслухаць песні пра Беларусь. Ці падыходзіць, на вашу думку, твор Ігара Лучанка і Алеся Ставера для таго, каб быць песеннай візітнай карткай Беларусі? Абгрунтуйце свой адказ.

7. Прыгадайце вядомыя песні на словы беларускіх паэтаў. Паспрабуйце назваць іх аўтараў і выканаўцаў.

8. Падрыхтуйце малюнак або фотасюжэт да песні «Жураўлі на Палессе ляцяць...».

9. Вывучыце верш Алеся Ставера «Жураўлі на Палессе ляцяць...» на памяць.

10. Прачытайце артыкул «Песня», выканайце заданні па тэме.

Алесь БАЧЫЛА

О мой любы родны край,
Ты — прыгожы, нібы рай.
І нідзе ў другіх краях
Шчасным быць не змог бы я.

Ніл Гілевіч.

Алесь (Аляксандр) Мікалаевіч Бачыла (1918—1983) — беларускі паэт, драматург, перакладчык, крытык. Нарадзіўся ў вёсцы Лешніца Пухавіцкага раёна Мінскай вобласці.

«У Лешніцы праходзіла маё маленства, — пазней успамінаў паэт. — Улетку цэлымі днямі бавіўся на рэчцы, а бліжэй да во-